

Lahjoitusmaahovit Raudussa.

Rautu lahjoitettiin lahjoitusmaaksi 1714. Pietari Suuren aikana lahjoitus peruutettiin. Muutama vuosikymmen Pietari suuren kuoleman jälkeen Rautu lahjoitettiin kamariherra Lopudinille ikuiseksi omaisuudeksi. Hän myi osia alueistaan toisille, muodostaen siten pitäjään useita “valtoja”.

Raudunkin omistajat ovat harvoin asuneet itse hoveissaan, vaan on hoito ollut “moisniekkojen” käsissä.

Selostelemme tässä muutamat Raudun hovit.

Sumpulan hovi.

Sumpulan hovi sijaitsee noin 1 1/2 kilometrin päässä Raudun kirkolta, on verrattain uudenaikainen hovi. Vanhemmista rakennuksista ei ole mitään juuri jäljellä. Itse hovirakennus on verrattain komea, uudenaikainen. Sen ympärillä on kaunis puutarha. Karjarakennukset y.m. ulkorakennukset ovat hyvin uudenaikaiset ja tilalle on järjestetty järkiperäinen, Raudun pitäjän suurin maanviljelys. Hovilla on myös noin 5 klm. etäisyydessä oleva sahalaitos. Lahjoitusmaa-aikana siinä oli rautatehdas, jonka tuotteita vietiin Viipuriin.

V. 1825 kokoontuneen lahjoitusmaakomitean mietinnössä mainitaan hoviin kuuluneen 70 taloa yhteensä 32 7/12 hehtaaria Raudun pitäjältä ja kuului se hovineuvos Ivan Briskorns’ille, joka myi sen översti Fock’ille. Hovineuvos Briskorns’in isä oli 20 p:nä tammi-kuuta 1767 ostanut itselleen hovin kenraaliluutnantti, kreivi Petter Devieriltä. Hovin alle kuuluivat seuraavat kylät: Sdudevitsa (!), Huuhti, Kaskaala, Palkeala, Kuninkaanselkä, Korlee, Pienautio, Ristautio, Raudunkylä, Räiskälä, Sirkiänsaari ja Suurporkku. Vuonna 1875 myi alikapteeni Fock hovin 95 tuhannella ruplalla valtiolle. Kantatila jäi hänelle, sen omistaa nykyisin valtioneuvos A. Fock. Komea on hovin päärakennus, kaksikerroksinen harmaa rakennus. Hovin viljelykset ovat laajat.

Leinikylän hovi.

Leinikylän hovi sijaitsee ihanalla paikalla Leinikylän järven rannalla. Se on komea, vanhaan tapaan rakennettu. Se rakennettiin silloin kuin tila kuului Fredericks'-suvulle. Osa on kaksikerroksinen ja sisältää se 75 huonetta. Sen alle kuuluivat: Haapakylä, Luukkalanmäki, Leinikylä, Miitramäki, Mäkrä, Orjasaari ja Sudenmäki. Valtio lunasti sen 1879 paroonitar Sofia von Fredericks'iltä 65 tuhannella ruplalla. Itse kantatilan ja hovirakennuksen omistaa eräs venäläinen. Hoviin johtaa kaunis koivukäytävä. V. 1825 lahjoitusmaakomitea mainitsee sen siihen aikaan kuuluneen kenraaliluutnanska Catharina Fockille. Tilaan kuului silloin 57 taloa, yhteensä 32 7/12 heht.

Hovin vanhemmista vaiheista kerron muutamia tapahtumia. V. 1759 syyttivät Leinikkälän hovin omistajat Jakonen ja Denier nimismies Johan Andrejew Merliniä, että tämä muka saattoi talonpojat häviöön ottaen kruunulle laittomia maksuja ja myöskin alinomaa oli humalassa ja julma talonpoikia kohtaan. Asiaa tutkittiin, mutta siihen se raukesi¹⁾. Leinikkälän talonpojat näkyvät vuorostaan 1820-21 valitelleen hovierhojaan vastaan²⁾. He näet kääntyivät anomuksella hallitsijan puoleen anoen, ettei heidän tarvitsisi maksaa veroja muuta kuin 1728 vuoden revisioonikirjan mukaan. Kysymys oli esillä senaatin talousosastossa 9 päiv. maalisk. 1821. Kamarineuvos Nyberg, paras asiantuntija kameraalisella alalla, yhtyi talonpoikien hakemukseen, vedoten määräykseen, ettei veroja saisi kantaa kuin 1728 vuoden revisioonikirjan mukaan. Muut senaattorit äänestivät vastaan ja talonpojat saivat edelleen maksaa liikoja veroja.

Leinikkälän hovin vanhoista ajoista antavat kansantarinat kuvauksia. Otan tähän muutamia sellaisia Raudusta kokoamiani: Leinikkälän hovissa oli voutina eräs "Pipinä"-niminen mies. Siinä "vasikan varsa ja suven penikka olivat yhtyneet". Pieksätti alinomaa ihmisiä. Erästä Virolaista pakotettiin allekirjoittamaan kontrahtia. Hän ei suostunut, vaan läksi juoksemaan metsään. Silloin käski "Pipinä" heittämään keihäällä ja Virolainen kaatui kuolleena maahan.

¹⁾ Salenius: *Kuvauksia Vanhasta Suomesta.*

²⁾ Palmén: *Lisää Lahjoitusmaakysymyksen historiaan.*

Eräs Jaakko Leppänen oli riistä lämmittämässä, häntä tultiin pieksämään. Hän juoksi järveen. “Pipinä” lupasi “putelin viinaa” ja sai sillä miehen pois.

Kerran antoi “Pipinä” pieksättää erästä ukkoa Leinikkälän niityllä. Ukko oli vanha ja hyvin leikillinen. Kun häntä käskettiin paneutumaan pitkäkseen nurmelle, kysyi ukko tynesti: “Mihis ilma-suuntaa kohen tää pehmiä puoli pitää asettaa?”

Yöllä kulkivat naapurikylän pojat usein Pipinän makuuhuoneen ohitse laulaen:

*“Meitä ei piinaa Pipinä,
Israel ei irvistele,
Myö oomme pojat Potkelasta
Vana-herra valla alta.”*

Leinikkälän hovissa oli “Juntaliena”-niminen vouti kuuluisa raa-kuudesta. Hänen kohtelustaan kerrotaan monenlaisia kaameita juttuja.

Oli kerran kauranleikkuun aika. Väkeä oli paljon hovin pelloilla, on jo ehtoopuoli ... Työ on sujunut hyvin hitaasti, sillä kaura on tavattoman lyhyttä, vaikea on leikata ja vielä vaikeampaa sitoa. Eihän pidetty huolta järkiperaisestä maanviljelyksestä, maasta piti vaan saada mahdollisimman suuri tulo, mitään maahan ei uhrattu.

“Juntaliena” tulee työtä tarkastelemaan. Hän on huonolla tuulella; rähisee ja räiskii. Sättii työväkeä laiskureiksi ja vahvistaa sanojaan navakoilla pampunlyönneillä ... Eräs talonpoika rohkenee huomauttaa, että kaura on ollut lyhyttä ja vaikea leikata sekä sitoa ... Todistaakseen sanojaan ottaa hän maasta lyhteen ja näyttää sitä Juntaliennale. Juntaliena raivostuu, tempaa lyhteen ja iskee tyvipuoella miestä vasten suuta ... Jäykät kauran oljet tunkeutuvat miehen huuliin ja ikeniin... Niistä pursuava veri värjää lyhteen. Juntaliena viskaa sen pellolle ja jatkaa riehumistaan, niin kuin mitään ei olisi tapahtunut. Mies jää valitellen haavojaan tukkimaan.

Pellolla oleva väki kyyristäytyy yhä syvemmälle voidakseen saada kauraa mahdollisimman nopeasti lyhteille sidotuksi.

Vehmaisten hovi.

Vehmaisten hovi sijaitsee Vehmaisten kylässä, noin 4 kilometrin päässä Raudun kirkolta. Se on yksi tyypillisimpiä lahjoitusmaahoveja. Tekee yksitoikkoisen, juhlallisen vaikutuksen valkeine pilareineen, keltaisine lautaseineineen. Sitä ympäröi hauska puistikko ja sen akkunoista on mitä miellyttävin näköala Vehmaisten järvelle.

Vehmaisten hovin osti kenraaliluutnanska Anna Fock 1810. Hän myi sen kenraalimajuri Friedrichs'ille, siihen kuului 64 taloa ja oli suuruudeltaan 32 5/16 hehtaaria. 1873 myi eversti Schepeleff, joka oli tullut sen omistajaksi, hovin Suomen valtiolle 41 tuhannesta ruplasta. Hoviin kuului Variksela, Haukkala, Keripata, Sunikkala, Vakkila ja Vehmais. Myyjälle jäi vielä hovin kantatila ja siinä sijaitseva päärakennus, rakennettu 1715. Nyttemmin on kantatilakin ostettu ja jaettu pienviljelijöille. Vanha asuinrakennus on paikallaan, muista vanhoista rakennuksista mainittakoon paja.

Kansa kertoo hovista seuraavat tarinat: Vehmaan hovissa oli ennen iso viljamakasiini, osa siitä on vielä nykyäänkin olemassa. Keran talonpojat ollessaan puutteessa siitä viljaa varastivat. Menivät tallin alle, kaivoivat sinne reijän viljapurnun alle ja siihen asettivat säkin: Toiset talonpojat sepittivät tästä laulun ja muistetaan siitä vielä seuraavat värssyt:

*“Ko ois miehet mieltäneet,
ja Tikatsull peittäneet,
ja vanhaa Variksellaa,
siin ois miehet miehekkäämpiä
ei ois varsin varkahii.
Mutt ko veivät Vehmasii,
veivät Vehmasii houvii,
varsin varkahii pessää.
Vehmasii vetelät miehet,
miehet kaik on mestarii.
Kävviit käämär kääes,
napakorit kainalos,*

*astuit aita silla alle,
 sit reijä käänsiit käämäril.
 Sit lens leipä maahan,
 ja elo pussii putos.
 Paukkune ol paras mies,
 tuurajaa tunkemas,
 ja loman kans longottel,
 Sit siihe hyppäs Hyvönen,
 siit hiero Henttinenkin,
 mutt sovi ei panna Soikkelii”*

Vehmaisten hovissa oli noin 1837 vuoden aikana eräs ylivouti, jonka sanotaan viettäneen säännötöntä ja hurjastelevaa elämää ja joka oli ollut säälimätön ja ankara alustalaisia kohtaan tehden useita häätöjä sekä koettaen toimeenpanna sotamies- ja pakkotyövelvotuksia kansalle.

Potkelan hovin alle kuuluivat Potkela, Savikkola ja Pienporkun kylät yhteensä 22 taloa ja 4 manttaalia. Hovi myytiin 1880 valtiolle 45,204 markasta. Kantatilan omistaa nykyisin neiti Thelin. Vanha hovirakennus on paikallaan. Potkelassa hallitsi hyviä hovin herroja. Kun Potkelan pojat kulkivat Vehmaisten hovin ohitse, lauloivat he:

*Meitä ei piinaa Pipinä,
 Israel ei irvistele.
 Me ollaan pojat Potkelasta,
 Vana-herran valtalasta.*

Miettilän hovin alle kuuluivat Kapala(!), Kelliö, Kärsälä, Liippua, Miettilä, Nuijala, Raasuli, Savola, Suvenmäki. Kaikkiaan 72 taloa. Hovin myi rva Olga Schepeleff 1873 valtiolle 38,000 ruplasta.

Korleen hovi on pienempi hovi, sen omistaa nykyisin valtioneuvoksetar Engman.